

Příloha k článku Štěpánková, H., Nikolai, T., Lukavský, J., Bezdíček, O., Vrajová, M., & Kopeček, M. (2015). Mini-Mental State Examination – česká normativní studie. *Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie*, 78/111(1), 57–63.

Vázanost metody MMSE

Mezi nevýhody MMSE můžeme řadit i zmíněný, u nás málo známý fakt, vázanosti testu a zpoplatnění užití stejně jako u mnoha dalších psychologických metod [45]. Mezi zvláštnosti našeho systému úhrad ve zdravotnictví patří mj. to, že náklady na zakoupení psychologických metod nejsou do úhrad započítány a psychologům nejsou propláceny. Oproti jinému zdravotnickému spotřebnímu materiálu (injekční stříkačky atd.) si psycholog musí hradit svůj spotřební materiál, tj. licencované testy, sám anebo se uchýlit k jejich nelegálním kopiím. MMSE je navíc používáno především lékaři, kteří o zpoplatnění testů mnohdy nevědí, neboť jejich zaškolení probíhalo v odlišném politicko-právním systému. Dalším paradoxem je, že předepisování kognitiv – léčiv zpomalující průběh Alzheimerovy nemoci (AN), demence u AN, je zdravotními pojišťovkami v ČR vázáno na provádění testu MMSE. Toto nařízení tedy nutí lékaře využívat test, který je ve vlastnictví soukromé firmy, ale není v sazebníku bodových výkonů, a pro který se v ČR používají pouze ze zahraničí převzaté hraniční skóry [46]. Metoda nepodléhala zpoplatnění až do roku 2000, byla volně použitelná, což přispělo jednak k jejímu rozšíření, ale i k vzniku různých obměn a jazykových verzí. Posléze autoři práva předali a od roku 2001 patří autorská práva k testu firmě Psychological Assessment Resources (PAR). Tento převod práv zůstal obecně nepovšimnut a MMSE se nadále používalo a používá jako metoda volná, jak vidíme v klinické praxi.

Na legální nesrovnalosti jsme reagovali kontaktováním firmy PAR se žádostí o zaslání české verze, kterou firma na svých stránkách nabízela. Vzhledem k tomu, že některé formulace v oficiální české verzi byly v rozporu s obvyklým užíváním testu v klinické praxi v ČR a neodpovídaly ani překladu originálu, začali jsme v roce 2011 společně s řadou kolegů z oborů neurověd proces úpravy znění. Tento proces, na kterém spolupracovali kolegové z oboru psychologie, psychiatrie a neurologie, vyústil v kompromis, jenž je nyní oficiálně k dispozici prostřednictvím PAR. Tímto jsme se nestali „autory“, ani nemáme žádná práva k této verzi, ale překlad a tedy oficiální česká verze alespoň lépe reflektuje místní podmínky (za 1 administraci MMSE v rámci výzkumu platíme cca 1 USD). Bohužel, manuál k metodě, který vysvětluje některé nejasnosti v zadání a skórování, v češtině neexistuje a PAR s ním za současné situace ani nepočítá.

Administrace a hodnocení položek

Pro upřesnění uvádíme níže podrobnosti k administraci a kritéria hodnocení položek MMSE zvolená v projektu NANOK, jež se proto stávají součástí procesu tvorby norem a při použití metody by měla být dodržována jejich uživateli.

Orientace časem: skórování ročního období. Roční období se „liší“ podle způsobu, pro který se rozhodneme, a tím je snížena reliabilita testu. Jen někteří lpí na astronomických začátcích období, která se mohou lišit v různých letech cca o 1 den. Pak můžeme období chápat jako meteorologická období (přehled viz např. [47] nebo <http://www.metoffice.gov.uk/learning/learn-about-the-weather/how-weather-works/when-does-spring-start>). My jsme se rozhodli pro systém skórování, který zvolili autoři ve Framingham Heart Study [48], které nám přišlo dostačující pro zjištění orientace. V tabulce 5 níže jsou uvedeny různé přístupy k dělení ročních období.

Tabulka 5. Roční období (rok 2012)

	FHS	astronom	meteo
leden	zima	zima	zima
únor	zima	zima	zima
březen	zima či jaro	jaro od 20.3.	jaro
duben	jaro	jaro	jaro
květen	jaro	jaro	jaro
červen	jaro či léto	léto od 21.6.	léto
červenec	léto	léto	léto
srpen	léto	léto	léto
září	léto či podzim	podzim od 22.9.	podzim
říjen	podzim	podzim	podzim
listopad	podzim	podzim	podzim
prosinec	podzim či zima	zima od 21.12.	zima

Poznámka: FHS = dělení ročních období podle Framingham Heart Study; astronom = astronomické začátky ročních období; meteo = meteorologické dělení ročních období.

Orientace časem: skórování data (položka 1.5.). Na dotaz, jaké je datum, může respondent odpovědět buď jen pořadím dne (např. šestého), neboť v předchozích položkách již uvedl i rok a měsíc, anebo datum celé tedy např. 6.12.2013. Zde se někdy objeví problém, že respondent udá v celém datu jiné údaje, než v předchozích položkách. Narážíme na možnost brát jen údaj o pořadí dne (tedy jako bychom se zeptali „kolikátého dnes je?“), anebo i v případě, že uvede sice správně pořadí dne, ale splete se v měsíci anebo roce, skórujeme jako chybu. Opět se touto nejasností snižuje reliabilita. Rozhodli jsme se tedy skórovat v položce datum pouze údaj o pořadí dne, tedy kolikátý je den v měsíci.

Orientace místem: kraj. V současné době, od roku 2000 (potažmo od roku 2001, kdy došlo k přejmenování 2 krajů; na základě zákona č. 129/2000 Sb.) platí rozdělení republiky na 14 vyšších územních samosprávných celků, tj. samosprávných krajů. Vzhledem k tomu, že lidé měli více let na zorientování se v novém dělení, lpěli jsme na uvedení aktuálního údaje (který se nekryje vždy z územní jednotkou). Ve starších verzích MMSE v češtině se tradovalo znění dotazu „V jaké zemi se nacházíme“, které vzniklo překladem z originálu „What state are we in?“ Překladatel si pravděpodobně neuvědomil, že v USA, odkud test pochází, je 50 států, tedy v češtině je relevantní ptát se na kraj nikoli na zemi/stát, tzn. Česko, Českou republiku, Čechy/Moravu (případně Slezsko).

Orientace místem: okres/obvod. Přestože okresní úřady byly zrušeny, ČR je stále rozdělena na okresy, tj. územní jednotky středního stupně, na něž se dělí území státu s výjimkou Prahy podle zákona č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, ve znění pozdějších změn.

Orientace místem: položka 4 a 5. Je nutné si uvědomit, že účelem je zjistit, zda je respondent orientován tím, kde je, a nikoli, zda zná přesný název zařízení (např. Domov se zvláštním určením či Fakultní nemocnice Královské Vinohrady), ale zda ví, že jde o určitý typ zařízení nebo se nachází ve svém domově. Poslední položka by měla být detailněji zaměřena, tedy ptáme se na číslo pokoje (např. V DpS), druh místnosti (doma – ložnice, kuchyň, apod.), nemusíme nutně lpět na dotazu na podlaží.

Zapamatování. V této položce nevarujeme respondenta předem, že úkolem bude slova si zapamatovat. Nejprve ho necháme je zopakovat. Skórujeme, kolik jich zopakoval. Pokud je nezopakoval všechna, můžeme mu je přečíst ještě 4x (celkem 5x) – u účastníků NANOK nebylo nutno využívat. Teprve poté mu dáme pokyn, aby si je snažil zapamatovat, protože se na ně znovu za chvíli zeptáme.

Pozornost a počítání (sedmičkový test). U tohoto testu nesmíme poskytovat průběžně vodítka tím, že opakujeme průběžné výsledky, neboť cílem testu je hodnotit i pracovní paměť. Pokud respondent začne odečítat (vysloví přinejmenším první odečet) a v průběhu

chce odčítání vzdát, povzbudíme ho k pokračování. Pokud trvá na nedokončení subtestu, počítáme zbylé-neuskutečněné odčty jako chyby. Alternativní subtest hláskování slova pozpátku jsme v projektu ani jednou nevyužili, všichni respondenti se pokusili o odčítání. Tento alternativní subtest nedoporučujeme pokud možno používat, neboť hodnocení může být poměrně náročné. Zde publikované normy nejsou v případě použití alternativního subtestu hláskování použitelné.

Pojmenování. Pokud nemáme u sebe náramkové hodinky, ukážeme např. na hrnek, knihu apod. velmi běžný předmět.

Opakování. Subtest má být jazykolam. V originále je to sousloví, fráze, které lidé sice rozumí, ale běžně ji do řeči nezařazují (význam původní fráze: žádné vymlouvání). Ke znění věty v aktuální české verzi jsme dospěli po zkušenostech s větami jinými. Příklady znění podnětového sousloví, které kolují po ČR, jsou uvedeny v úvodu našeho článku. Současné, oficiální znění, odpovídá originálu počtem 5 slov i nesnadností vyslovení.

Porozumění. V případě tohoto testu vzniká nejasnost ohledně dominantní ruky – má se zohlednit lateralita horní končetiny? Pro jednotnost a kvůli sporným případům dominantnosti jsme se rozhodli vždy zadávat první úchop do pravé ruky. Papír by měl ležet před respondentem vprostřed, tedy nikoli blíže jedné nebo druhé ruce. Nejprve dokončíme celý pokyn o všech třech částech, a teprve poté respondent úkony postupně provede.

Psaní. Nelpíme na větě s podmětem a přísudkem. Například: „Jak snadné!“ je věta jmenná, nebo „Je mi smutno,“ je věta jednočlenná slovesná. Vzhledem k tomu, že v zadání neříkáme, že má respondent napsat větu dvojčlennou, měli bychom akceptovat všechny smysluplné věty, tedy i jednočlenné. Takto jsou věty hodnoceny i v našem projektu.

Reference

45. Bezdíček O, Balabánová P, Havránková P, Štochl J, Roth J, Růžička E. Srovnání české verze Montrealského kognitivního testu s Mini-Mental State pro stanovení kognitivního deficitu u Parkinsonovy nemoci. *Cesk Slov Neurol N* 2010; 73/106(2): 150–156.
46. Vaňková H, Jurašková B, Holmerová I. Prevalence kognitivních poruch v domovech pro seniory. *Čes Geriatr Rev* 2008; 6(4): 232–234.
47. Alpert P, Osetinsky I, Ziv B, Shafir H. A new seasons definition based on classified daily synoptic systems: an example for the eastern Mediterranean. *Int J Climatol* 2004; 24(8): 1013–1021.
48. Elias MF, Sullivan LM, D’Agostino RB, Elias PK, Beiser A, Au R et al. Framingham Stroke Risk Profile and Lowered Cognitive Performance. *Stroke* 2004; 35(2): 404–409.